

הכשרה להוראה במכללה האקדמית

יותר מבעבר, כדי שיוכל להתמודד עם עולם משתנה ומורכב. רציונל זה עמד בבסיס אחת ההמלצות החשובות של ועדת עציוני (1979), שמטרתו הייתה להעביר את מרכז הכובד מדגם הכשרה פדגוגי - שולייני לדגם הכשרה אקדמי, ולהפוך את מקצוע ההוראה לפרופסיה!

יעדי המערכת להשכלה הגבוהה

תמורות מרחיקות לכת חלו במערכת להשכלה גבוהה בעשורים האחרונים, שתי החשובות שבהן הן:

1. המעבר ממסגרת אקסקלוסיבית המעניקה השכלה גבוהה לקבוצה קטנה ונבחרת למספר הולך וגדל של לומדים-בוגרים, תופעה המעוררת את השאלה אם הכמות אינה פוגעת באיכות.
2. הרחבת תפקידה של ההשכלה הגבוהה לנושאים וליעדי לימודים נוספים.

1. פרופסיה הוא תחום פעילות/עיסוק שאדם מתמחה בו ועוסק בו לפרנסתו, והוא תוצר של ידע נרכש של לימוד פורמאלי. לעומת זאת, מקצוע שאינו פרופסיה אינו דורש הכשרה מקצועית נרחבת, אלא לרוב מבוסס על ניסיון מצטבר ועל העשייה בפועל.

גב' אסתר הבר

מהי למידה אקדמית? מהי הוראה אקדמית? מהי כתיבה אקדמית? • האם אפשר לקבוע כללים ברורים וגם לשמור על החופש האקדמי? • בדרך מהסמינר למכללה

האקדמיזציה של המכללות

עד לשנות השמונים, התבצעה ההכשרה להוראה בישראל במסגרת סמינרים למורים או בתי-מדרש למורים, ולאחר מכן שודרגו המוסדות והוגדרו כמכללות להכשרת מורים. החל משנות התשעים שודרגו המכללות למכללות אקדמיות. שדרוג זה, לפי הגדרת דו"ח וועדת אריאב (1992) "יעניק למתכשרים להוראה תואר אקדמי ויהפוך את מקצוע ההוראה למקצוע יוקרתי ומבוקש, כמצופה מאלה שאחריות עצומה מוטלת עליהם".

הרציונל לאקדמיזציה של מקצוע ההוראה מבוסס על ההנחה המוסכמת שהמורה צריך להיות משכיל יותר מבעבר ומקצועי

המחקר הראו כי **מאפייני ההכשרה האקדמית** הם:

- הכרת הידע המסורתי
- יצירת ידע חדש
- שימוש בשיטה רציונלית וביקורתית להוכחת טענות
- יכוח גלוי וביקורת
- חשיבות העמיתים כקובעים התקדמות, וכתוצאה מכך לחץ ליצירת יחסים טובים ולעומתם **מאפייני הכשרה הלא-אקדמית** הם:
- הדגשת חשיבותם של היחסים האישיים
- דגש על ההוראה ועל התקדמות הסטודנטים
- חשיבות הניסיון המעשי בהוראה
- תפיסה שוויונית ולא תחרותית
- ממצאים אלו עולה שכל ארבעת מאפייני ההכשרה הלא-

יש להקנות לסטודנטים את החופש להגות רעיונות משל עצמם גם כשהם שונים מהמקובל.

• • •

האם הסטודנט נחשף לחומרים הכי טובים? הכי חשובים? הכי חדשניים? האם יש סדר לימוד ואופן למידה אופטימליים?

אקדמית קשורים **ביחסי אנוש**, לעומת זאת, בהכשרה האקדמית הדגש הוא על **הידע**. לכאורה, אלו שתי התפישות המציגות גישות דיכוטומיות. קינן טוענת שמראית תפקידו של המורה, על המכללות האקדמיות ליצור גישה משלבת.

אריאב (1998) מציינת כי במעבר בהליך ההכשרה להוראה כפרופסיה אקדמית התבצעו רפורמות פנימיות רבות ומשביעות רצון בתוך מערכת ההכשרה, כגון:

רפורמות בתכניות הלימודים - שינוי במבנה הלימודים הכללי שנבנה בדגם של קורסי מבואות כלליים שנלמדים לפני קורסים מתקדמים, קורסים של עיונים בסוגיות ולאחר מכן סוגיות נבחרות, שיעורי מתודולוגיה כגון שיטות מחקר וסטטיסטיקה וכן מדידה והערכה בחינוך, ולאחר מכן שיעורי סמינריונים. כמו כן משלבת התכנית קורסי חובה, קורסי בחירה וקורסי רשות. בנוסף, שופרו הרצף והאינטגרציה בין התחומים הנלמדים. לאחרונה חל שינוי מבני נוסף - דגם המתווה החדש.

העלאת רמת הסטודנטים - הצגת תנאי כניסה למתקבלים להכשרה להוראה, כאשר עם השנים הוחמרו דרישות אלה.

השכלה גבוהה מוגדרת בלקסיקון החינוך וההוראה כמוסד העוסק בהוראה ובמחקר ולו תפקיד משולש: ייצור הידע המתקדם, שימור הידע והפצת הידע. פליקן (Pelican, 1992) טוען שההשכלה הגבוהה כמוה כשולחן בעל ארבע רגליים, שהן: קידום הידע באמצעות מחקר, העברת הידע באמצעות ההוראה, שימור הידע באמצעות אוספים מדעיים והפצת הידע על ידי פרסום. לדעתו, על ההשכלה הגבוהה לעמוד בשתי משימות עיקריות: האחת היא הקניית ידע ומיומנויות, יצירתם, קידומם והפצתם, והאחרת, הכשרת כוח אדם מקצועי. הוא טוען עוד כי על החינוך הגבוה להכשיר אדם משכיל אינטלקטואל, ולכן יש להקנות לסטודנטים את החופש להגות רעיונות משל עצמם גם כשהם שונים מהמקובל. ביקורת וחוסר ביטחון אינטלקטואלי הם ממהותה של ההשכלה הגבוהה. לדעתו, על ההשכלה הגבוהה לטפח **higher learning** במשמעות של למידה כדרך בפני עצמו, ללמד לחשוב, לטפח חשיבה גבוהה, להכשיר אנשים להתמודד עם רעיונות חדשים ויכולת להסקת מסקנות.

פרופ' טרכטנברג במאמרו (2012) מעלה שאלות בוחנות לאיכותה של ההשכלה הגבוהה, שהן לכאורה מאירות את יעדי המערכת להשכלה הגבוהה והן:

• האם הסטודנט נחשף לחומרים הכי טובים? הכי חשובים? הכי חדשניים? ועל כך מוסיף זקס (2012): האם יש סדר לימוד ואופן למידה אופטימליים?

• האם הסטודנטים קולטים ומפנימים את מה שמלמדים אותם?

• האם חומרים בסיסיים מופיעים בסילבוסים?

• האם מפתחים חשיבה ביקורתית?

• האם מפתחים סקרנות ללמידה?

• האם מפתחים חשיבה מדעית?

• האם מפתחים חשיבה אינטלקטואלית?

• האם מפתחים את הסטודנט מעבר לתחום הספציפי אותו הוא לומד?

שאלות אלה לכאורה מלמדות מהם הסטנדרטים הנדרשים במערכת להשכלה גבוהה או מהי תרבות למידה אקדמית.

מאפייני ההוראה למידה - אקדמית במכללות

בלימוד תורני מסורתי, שבו נקודת המוצא היא שהחכמה הינה אלוקית, הגישה המחקרית עדיין לגיטימית, אך שונה במהותה. אין זה נושא של מאמר זה, וראו התייחסות בדבר ראש המכללה בפתח הגיליון.

קינן (1999) ערכה השוואה בין מאפייני הכשרת מורים אקדמית למאפייני הכשרת מורים שאינה אקדמית. ממצאי

גב' אסתר הבר

מאנשי הסגל של המכללות מצפים:

- לדרוש מהסטודנטים קריאה של מקורות אקדמיים מקצועיים ו/או מחקרים (כתובים או אלקטרוניים) כדי לפתח מיומנויות קריאה ביקורתית של חומר אקדמי
- לדרוש מהסטודנטים בעבודות הסיום של שנים ג-ד, לא רק סיכומי ידע אלא הצעת ידע חדש, נקודת מבט שונה, אופן חדש של אינטגרציה של החומר, או ממצאים חדשים הנובעים מתוך המקורות שהוצגו.
- להתייחס למאמרים מעודכנים מחמש השנים האחרונות.
- לקבוע את חובות קורס שתישמר האיכות האקדמית והרמה הנאותה של הנלמד בקורסים.
- להקפיד על חיסיון המידע של הסטודנטים.
- להכין סילבוס לכל קורס (בפורמט אקדמי) שייסר לסטודנטים בתחילת השיעור הראשון כמסמך מחייב.

דילמת ההכשרה האקדמית להוראה

קיים מתח מתמיד בין הפן האקדמי לפן ההכשרתי, בין המחויבות לפן האקדמי ובין המחויבות לפן ההכשרתי. מצב זה יוצר שונות בין המרצים בהדגשים שלהם ובדרישותיהם מן הסטודנטים. הטרוגניות זו בקרב המרצים מפגישה את הסטודנטים עם מגוון של סגנונות הוראה, המאפשר להם לגבש תפיסה רחבה של תפקיד ההוראה. למרבה הצער, בצד ההטרוגניות המבורכת בדרכי ההוראה קיימים פערים ברמת הדרישות של המרצים השונים, ויש מהם הנוטים לותר על חלק מהדרישות כדי להקל. על כך יש להדגיש כי הסגל נדרש להיצמד לנורמות אקדמיות, ולשאוף שאלו יאפיינו את המכללה כולה על כל המגוון הכלול בה. על המרצה לאתגר את הסטודנט, לפתח את יכולותיו, לעודד למידה עצמאית, לתת יחס של כבוד ואימון, תוך איזון בין רגישות לסטודנט ולצרכיו ובין דרישות ברורות והחלטיות של הרמה האקדמית. **החופש האקדמי** אינו בא לגרוע מאחריותו הפרופסיונלית של המרצה, הכוללת דרישות אקדמיות הולמות, מחויבות למידע שקוף ויחסי מרצה-סטודנט הולמים.

בהלימה לסגל, נדרש מהסטודנטים לפתח אחריות אישית ומודעות עצמית כלומדים וכמתכשרים להוראה, לגלות מוכנות להשקעה ולעבודה קשה, לגלות סקרנות ומוטיבציה ללמידה, ללמוד כיצד לארגן זמן ללמידה, כיצד להתמודד עם קשיים ועם אתגרים בלמידה, לשאוף להרחבת אופקים

סגל המורים - דרישות לשדרוג רמת הסגל ולעיסוק במחקר.

הארכת משך ההכשרה - בעוד שבסמינר למדו שנתיים, במכללות למדו שלוש שנים, ובמכללות האקדמיות משך זמן ההכשרה הינו ארבע שנים, כיום הכיוון הוא להרחבת הדרישה לתואר שני **M.Teach**.

הליך רישוי של המורים - דרישה להליך סטאז' שהוא הליך מלווה ומעצים למורה המתחיל.

סמינריון - דרישה לקורסי סמינריון ולכתיבת עבודות סמינריוניות בדגם הדורש כתיבה אקדמית?

מיומנויות וסטנדרטים

מעיון בתקנונים האקדמיים של חלק מהמכללות עולים אפיונים אקדמיים המצופים הן מבוגר המכללה והן מאנשי הסגל.

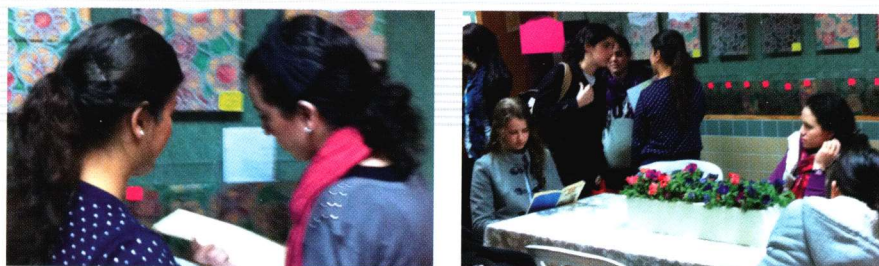
על בוגר המכללה להיות:

- בעל אוריינות אקדמית, כלומר שיהיה מסוגל לקרוא מאמר אקדמי בתחום דעת או בתחום החינוך וההוראה (בעברית ובאנגלית) ובעקבות הקריאה יהיה מסוגל למקד את עיקרי רעיונותיו, להסביר את המתודולוגיה שבבסיסם ולהתייחס לממצאים ולמסקנות מנקודות מבט שונות.

- אורין מידע. עליו להכיר את הכללים ואת הדרכים (שיטות המחקר) להפקת מידע בתחום הדעת שלו, ולפעול על-פיהם בהתאם לעקרונות אקדמיים מחייבים (למשל ציון המקורות לעבודתו). עליו להיות מסוגל לערוך הבחנה בסיסית בין סוגי "אכסניות" של ידע: מקורות מדעיים, במות חצי-מדעיות וכדומה, הן מודפסות והן אלקטרוניות.

- מסוגל לכתוב סקירה או הבעת עמדה בנושאים שבתחום הדעת, תוך ציון הנושא, מטרת המסמך הכתוב, פרישת טיעונים מבנית ומנומקת, הבהרת מקורות שונים מהם נשאב המידע, על-פי הכללים האקדמיים המקובלים בתחום הדעת, בעברית תקינה וברורה.

2. כתיבה אקדמית דורשת מכלול מיומנויות אקדמיות וחשיבה אקדמית, הנחלקות למאפיינים צורניים, למאפייני חשיבה ולמאפייני תוכן. בכתיבה אקדמית הכותב נדרש לכתיבה שיטתית ומדויקת, לניסוח החומר בבהירות, לדייקנות, לשקיפות הנחות היסוד, ליושר אינטלקטואלי, לפתיחות לביקורת ועוד.

"יצאנו אל השטח לבדוק מה חושבות התלמידות." סטודנטיות שנה ד'

לקריאה נוספת:
 זוזובסקי, ר', אריאב, ת', קינן, ע'. (2001). **הכשרת מורים והתפתחותם המקצועית: חילופי רעיונות**. תל אביב: מכון מופ"ת.

כפיר, ד'. עורכת, (1999) **הכשרה להוראה הכשרה לפרופסיה אקדמית ניירות עמדה**. ירושלים: מכון ון-ליר.

לסיכום

לאור האמור לעיל, עולה כי האחראים לאיכות ההוראה ולרמה האקדמית במכללה הם המרצים והסטודנטים כאחד. במסגרת החופש האקדמי, אם אלו וגם אלו יעמדו במשימות ויגשימו את הציפיות, תתאפשר ההכשרה האקדמית נאותה.

גב' אסתר הבר יועצת לכתיבה וליישום של תכניות לימודים במכללת בית-רבקה, ויועצת לפרויקט לימודי שנה ד' בחיפה

באיזו מידה את חווה למידה אקדמית?

בעקבות האמור בכתבה, יצאנו אל השטח לבדוק באיזו מידה חוות התלמידות הכשרה אקדמית בלימודי ההוראה. לפניכם תוצאות סקר שנערך בקרב הלומדות בשנה ד'.

